

ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN YÜKSEKÖĞRETİM SÜRECİNDE YAŞAYABİLECEĞİ PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye’de her geçen yıl yeni bir üniversite açılmakta ve ön lisans, lisans ve lisans üstü öğrenci sayısı artmaktadır. 2018 yılı itibariyle üniversite sayısı 185’e ulaşmıştır (YÖK, 2018). Yükseköğretim kurum sayısındaki artışa karşın, engelli bireylerin yükseköğretim kurumlarına katılımlarının düşük olduğu söylenebilir. Nitekim 2016-2017 verilerine göre devlet ve vakıf üniversitelerinde 27.261’i erkek, 12756’sı kadın olmak üzere toplam 40017 engelli öğrenci öğrenime devam etmektedir (YÖK, 2018). Engelli öğrencilerin katılım oranlarının yanı sıra yükseköğretime erişim ve devam konusunda akranları ile eşit koşullarda eğitim öğretim haklarından yararlanmasına engel olan bir takım faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler, sınavlara hazırlık ve sınavların uygulanış biçimleri ile ilişkili incelenebilir. a) Üniversite Öncesi Hazırlık ve Sınav Dönemi Liseyi tamamlama evresine yaklaşan birçok birey gibi engelli bireyler de, üniversite eğitimine devam etmek istemektedir. Ancak normal gelişim gösteren bireylere göre daha zorlu bir süreçten geçmektedirler. Görme engelli öğrenciler için Braille ya da büyük puntolu dokümanların erişiminde büyük güçlükler yaşanması, oluşturulmuş ses kayıtlarının veriminin az olması, okul dışı ek kurslarda görme engellilere uyarlamaların yapılmayışı; işitme engelli öğrencilerde ise kaynakların işitme engellinin algılamasına uygun olmaması, okul dışı kursların yetersizliği; fiziksel engelli öğrencilerin ise eğitim ortamlarının fiziksel olarak uyarlanmamış olması bu gruplardaki bireylerin üniversite sınavı maratonunda normal gelişim gösteren bireylere karşı dezavantajlı duruma düşürmektedir. Hazırlık döneminin geride bıraktıktan sonra da, engelli bireylerin karşılaştığı güçlükler sona ermemektedir. Sınavlar engelli bireylerin ihtiyaçlarına en uygun şekilde uyarlanmadığı için hazırlık sürecini yine bir engel takip etmektedir. Örneğin az gören ve büyük puntolu yazıları okuyabilen bir bireye 18 punto ya da okuyucu ile sınava girme seçenekleri sunulmaktadır. Bu anlamda bireyselleştirilmiş bir sınav uygulamasının yeterince sağlanmadığı dikkati çekmektedir. Ayrıca okuyucu ve işaretleyici ile sınava giren bireylerin görevlilerinin seçiminde de diksiyon, akıcı okuma, ses tonu gibi kriterlere dikkat edilmeden görevlendirmeler yapılabilmektedir. Böylelikle eksik ve/veya yanlış uygulamalara bir de görev alan personelin seçim kriterleri eklenmektedir. b) Yükseköğretim Süreci Üniversiteye ilk defa başlayan her birey, bir alışma ve adaptasyon süreci yaşamaktadır. Bu süreç engelli öğrenciler için biraz daha karmaşık bir hal almaktadır. Konaklama, ulaşım, okulu tanıma, sosyalleşme arkadaş çevresi edinme, gibi alanlarda uyum ve erişim problemleri yaşamaktadırlar. Akademik anlamda ise ders materyallerine ulaşım, görsel derslerde anlama, ölçme ve değerlendirme de ise sınavların engelli öğrenciye uygun uyarlamalarla gerçekleştirilmemesi, işaret dili ile iletişim kurma, sunum ve/veya ders anlatımının sağlanmaması gibi yetersizliklerle karşılaşmaktadır. Sosyal alanda ise engelli öğrenciler etkinliklerden gerek haberdar olmaları gerekse sosyal etkinliğe katılımları ve erişim noktasında güçlükler yaşamaktadırlar. Bu konuda akademik ve idari personelin uyarlamalara yönelik bilgi gereksinimi olduğu düşünülmektedir. UYARLAMALAR Yükseköğretime giriş ve eğitim sürecindeki problemlerin yanı sıra, bu problemlere karşılık çözümlerden bahsetmekte mümkündür. Engelli bireylere uygun ortamların ve materyallerin sağlanması durumunda başarılı birer öğrenci olabilecekleri birçok örnekle bilinmektedir. Bu uygun ortam ve materyallerin sunulmasına ise “uyarlama” denilmektedir. Uyarlamaları ise üç ana başlıkta toplamak mümkündür. a) Fiziksel Uyarlamalar Kampüs içerisindeki tüm mimari ve ulaşım düzeninin engelli bireyleri de kapsayacak şekilde uyarlanmasını içermektedir. Bunlara örnek olarak; asansör seslendirmeleri, rampalar, kol bastonu ile hareket eden bireyler için rampa ve merdivenlere destek trabzanları, görme engelliler için hissedilebilir yüzey sarı çizgiler, tekerlekli sandalyeye uygun sınıf, kütüphane ve yemekhane masaları, kütüphane içerisinde Braille alfabeli kitaplar, ekran okuyucu yazılımları yüklü bilgisayarlar, kitapların taranıp ekran okuyucu tarafından okunabilecek hale getirilmesi imkanının sunulması gibi uyarlamalar örnek olarak sunulabilir. b) Sosyal Uyarlamalar Özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin başlangıçta yaşadığı en büyük problemlerden birisi de sosyalleşme problemidir. Bu problemin ortadan kalkmasına en çok katkı sağlayabilecek etkinliklerden biri “oryantasyon süreci” dir. Öğrenciye okulun fiziki tüm imkanlarını tanıtmak, bunarı nasıl

kullanabileceği hakkında yol göstermek, engelsiz öğrenci birimi ile iletişim kurmasını sağlamak, bölümündeki danışman hocasıyla tanıştırmak gibi eylemler, öğrencinin okula ve okul yaşamına adaptasyonunu artıracaktır. Bunların dışında kolaylıkla ulaşılabilir ve iletişimi güçlü bir engelsiz birim dizayn etmek önemlidir. Ayrıca engelli öğrencilerin yetenekleri ve ilgilerine göre kulüp aktivitelerinde yer ve rol almaları konusunda da rehberlik edilebilir. c) Akademik Uyarlamalar Yukarıda bahsedilen tüm bu uyarlamaların ardından engelli öğrencilere dezavantajlı olduğu alana göre uygun ders ve sınav uyarlamalarının sağlanması gerekmektedir. Ders kitap ve materyallerinin öğrenciye ders öncesi sunulması, ders içerisindeki görsellerin betimlenmesi, uygulamalı derslerde engelli öğrenciye eşlik edilmesi, ödevlerin öğrencinin engel durumuna uygun olarak ses kaydı gibi hazırlayabilme imkanının sağlanması, işaret dili tercümanı desteğinin sağlanması, derste ses kaydı alabilme iznin verilmesi, sınavların öğrencinin engeline uygun biçimde fırsat eşitliği sağlayan bir uyarlama ile yapılması akademik uyarlamalara örnek olarak sunulabilir. Tüm bu uyarlamalar sistematik, yasal ve hak temelli olmalıdır. Bu ise “uyarlama mektubu” sistemi ile mümkündür. Her öğrenci için bireysel görüşmeler ile hazırlanan uyarlama mektuplarında öğrencinin tüm akademik ihtiyaçları açıkça yazılmalı ve çözümleri belirtilmelidir. Alınacak ses kayıtları ve paylaşılacak dokümanlar için hem öğrenciyi hem de öğreticiyi koruyacak taahhütnameler öğrenciye imzalatılmalıdır. Hazırlanan uyarlama mektupları öğrencinin bölümüne kapalı zarf içerisinde gizlilik esasına dayanarak gönderilmelidir. Gönderilen mektuplar öğrencinin ders aldığı tüm hocalara imza karşılığı iletilmeli ve imza föyleri engelsiz birim dosyasında saklanmalıdır.

Hazırlayan:

- Dr. Nilay KAYHAN

(HKU Engelsiz Birim Koordinatörü)

- Destekleyici Teknolojiler Eğitmeni/Yardımcı Teknolojiler Ofisi Koordinatörü: Sarper ARIKAN Akdeniz Üniversitesi
- Dumlupınar Üniversitesi Engelsiz Öğrenci Birim Koordinatörü(Şube Müdürü)

Ali Osman Altınay

- Yasir Sinan İŞLER (HKU Engelsiz Birim Personeli)
- Merve DURDU (HKU Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü 3. sınıf)
- Yasemin BANKİR HKU Psikoloji Bölümü 3. sınıf

2018

İstatistik verileri Yükseköğretim Bilgi Yönetimi Sistemi Engelli Öğrenci İstatistikleri Bölümünden alınmıştır.

<https://istatistik.yok.gov.tr/>